

re vorm, is te vinden op pag. 120 e.v., waar getracht wordt de 'pols van Nogier', zgn. subtiele veranderingen in de polsslagen na prikkeling van acupunctuurpunten op het oor, te vertalen in regulier-medische terminologie.

Zeer veel aandacht besteedt het rapport ook aan de problemen van het placebo-effect bij effectiviteitsonderzoek. De commissie concludeert, dat het hierbij gaat om 'verre van begrepen mechanismen en processen'.

Een groot hoofdstuk wijdt de commissie aan de vraag of er een instantie moet komen, die zich speciaal met alternatieve behandelwijzen bezig houdt. Hier gaat het rapport o.a. in op regelgeving en kwaliteitscontrole en zij komt tenslotte met een positief advies. In een hoofdstukje 'Afsluitende opmerkingen' besteedt zij precies één pagina aan de kwakzalverij en geeft nog een vergelijking met de situatie in andere landen. Voordat vanaf pag. 269 alle bijlagen worden afgedrukt geeft de commissie in twee hoofdstukken de beantwoording van de adviesaanvraag en doet vervolgens een drieëntwintigtal aanbevelingen. Wij zullen op deze aanbevelingen hier kort ingaan. De staatssecretaris voorzag alle aanbevelingen al eerder van een gedetailleerd en kritisch commentaar, waaraan wij ook af en toe zullen refereren.³

Moelijk te doorgronden voorstel

De commissie stelt (aanbeveling 1 en 2) dat onderzoek naar de werkzaamheid van alternatieve behandelwijzen moet worden uitgevoerd volgens algemeen aanvaarde regels. Zij kiest hierbij in eerste instantie voor de 'black box'-benadering, waarin begin- en eindpunt van het onderzoek worden gedefinieerd in termen acceptabel voor alternatief en regulier en waarbij men zich niet-uitlaat over de theoretische basis van de te onderzoeken hypothesen. Dat laatste lijkt ons zeer verstandig, want ook na herhaalde lezing lukte het ons bijv. niet de theoretische basis van het op pag. 615 gedane antroposofische onderzoeksvoorstel over 'de type-diagnose van de zwakke nierstraling' te doorgronden.

De uitspraken van de commissie over de interne kwaliteitscontrole van alternatieve genezers blijken intussen al grotendeels achterhaald. De wet-BIG is door het parlement aanvaard en het alternatieve veld is, WVC-gesubsidieerd, bezig met registratie van beoefenaren, opleidingen en met het ontwikkelen van gedragsregels. De instelling van een coördinatiecommissie (aanbevelingen 20 en 21) is al afgewezen door de politiek, die inmiddels bezig is het aantal landelijk opererende adviesorganen en instituties sterk te beperken. Ook inhoudelijk heeft de staatssecretaris geen behoefte aan zo'n commissie.

De aanbevelingen, die gezien de koele reactie van de staatssecretaris, weinig kans op uitvoering lijken te hebben, zijn overigens te talrijk om ze hier allemaal aan een beschouwing te onderwerpen. De samenstellers van het rapport worden hardhandig geconfronteerd met de klimaatwijziging, die de afgelopen jaren in politiek Den Haag heeft plaatsgevonden. Waar staatssecretaris van der Reijden bijv. op een congres van alternatieve genezers in 1986 nog uitvoerig inging op gewichtige zaken als 'de synthese tussen emotioneel en rationeel, die net als bij Yin en Yang, juist tot heelheid moet leiden' (p.34), daar heeft staatssecretaris Simons gekozen voor een andere opstelling. Hij is blij met de wetenschap, dat er nu eindelijk een gezaghebbende uitspraak gedaan is, waaruit blijkt dat goed onderzoek op dit terrein mogelijk is, maar wacht nu de inspanningen van de wetenschappelijke wereld 'met belangstelling' af. Voorzover de aanbevelingen van onderzoekstechnische aard (3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13c en 19) zijn of gericht aan het onderzoeksveld onderhoudt Simons zich van een uitspraak. In aanbeveling 7 stelt de Commissie dat de communicatie tussen regulier en alternatief wellicht pas mogelijk is, als in het regulier medisch handelen ook meer

aandacht ontstaat voor elementen als 'geneeskunst' en het placebo-effect. Deze aanbeveling is wonderlijk, want bij het gewone wetenschappelijk onderzoek in de geneeskunde wordt juist zeer veel aandacht besteed aan het placebo-effect. Hoe in wetenschappelijk onderzoek met een begrip als 'geneeskunst' rekening kan worden gehouden, dat is ons onduidelijk. De door de commissie gedane onderzoeksvoorstellen (aanbeveling 8) acht Simons terecht beneden de maat.

De visie van het rapport op een zekere medische basiskennis bij alternatieve genezers als veiligheidsgarantie voor de patiënt, op het gevaar waarvan wij bij een vorige gelegenheid ook al hebben gewezen⁴, (aanbevelingen 14 en 15) wordt gelukkig door Simons afgewezen. Het wekt volgens Simons ten onrechte de suggestie bij het publiek, dat men met een gekwalificeerde beoefenaar te maken heeft. Hier wordt de commissie op pijnlijke wijze door de staatssecretaris terecht gewezen. Immers, Simons heeft gelijk: 'A little learning is a dangerous thing' en hoeveel basiskennis heeft een genezer nodig om over buikpijn te kunnen oordelen? En of wetenschappelijke verenigingen zich moeten gaan bezighouden met alternatieve geneeswijzen (aanbeveling 17), dat wil de staatssecretaris graag aan die verenigingen zelf overlaten.

Tenslotte acht de commissie (aanbeveling 22) het wenselijk dat aan de resultaten van effectiviteitsonderzoek consequenties worden verbonden. Zij laat zich echter niet uit over die alternatieve behandelwijzen, waarnaar geen onderzoek gedaan is en waarschijnlijk ook nooit gedaan zal worden. Het ware wellicht beter geweest indien de commissie had uitgesproken dat ook aan het niet verrichten van effect-onderzoek consequenties verbonden moeten worden.

Slotbeschouwing

Het is jammer dat een prestigieus instituut als de Gezondheidsraad zo'n zwak rapport heeft afgescheiden. De staatssecretaris heeft in zijn kritisch commentaar vrijwel steeds het gelijk aan zijn kant. De commissie was op voorhand al in het defensief en hield al ernstig rekening met een koele ontvangst, getuige ook haar uitspraak op pag. XVII, waar zij constateert 'dat er aan wetenschappelijk onderzoek op dit terrein geen grote politieke behoefte lijkt te bestaan. Dat schept onzekerheid over de follow-up die dit advies zal krijgen'. De reactie van gewone medische onderzoekers op onderzoeksvoorstellen uit het alternatieve veld zal na kennisneming van het rapport niet veranderen. Gevoelens van irritatie, onbegrip, afkeer, vermoeidheid en geamuseerdheid zullen daarbij onverminderd om voorrang blijven strijden.

We moeten leven met het feit dat de populariteit van alternatieve behandelwijzen en astrologie groot is. 'Jeder soll nach seiner eigenen Façon selig werden', zei Frederik de Grote al. Dat ontslaat de aanbodzijde (de genezers) echter niet van de plicht verantwoording af te leggen en daarvoor zijn er algemeen aanvaarde wetenschappelijke spelregels, tuchtrechtspraak en Hippocratische gedragsregels terwyl, voor zover het niet-artsen betreft, een krachtige bestrijding van kwakzalverij door inspectie en justitie noodzakelijk blijft. Waarom mensen, ondanks het feit dat er geen aanwijzingen zijn voor enige werkzaamheid van die behandelwijzen, er toch gebruik van blijven maken, is en blijft een fascinerend onderzoeksterrein, waarbij vooral zijn aangewezen op de sociale wetenschappen. Het is in dit verband vermeldenswaard dat er sinds 1982 in ons land een interdisciplinaire werkgroep 'Hekserij en toverij in Nederland' functioneert. Uit de gelederen van die groep is in 1989 een projectgroep 'Magie en geneeskunde' voortgekomen met een sterk antropologische oriëntatie, die de - zoals zij het noemt - irreguliere geneeskunde bestudeert vanuit sociaal-cultureel perspectief⁵. De groep is zeer productief en heeft al meerdere publikaties op haar naam. In het najaar organiseert zij een groot internationaal con-

gres in ons land en hopelijk zullen de resultaten van dat soort onderzoek gaan bijdragen aan inzicht in de bewegredenen van consument en aanbieder van alternatieve behandelwijzen.

Wat tenslotte zal het lot zijn van het Gezondheidsraad-rapport? Zoals gesteld, veel invloed zal het niet hebben. Wij zullen het koesteren als tijdsdocument voor toekomstige onderzoekers naar de sociaal-culturele ontwikkelingen in ons land in de jaren tachtig.

Referenties

1. *Gezondheidsraad: Commissie Alternatieve Behandelwijzen en Wetenschappelijk Onderzoek. Den Haag: Gezondheidsraad, 1993; publicatie nr 1993/13*
 2. *Dunning AJ. Gebruik van alternatieve geneeswijzen: tussen hoop en vrees. Ned. Tijdschr. Geneesk. 1994;138:284-286.*
 3. *Standpunt op het advies "Alternatieve Behandelwijzen en Wetenschappelijk Onderzoek" van de Gezondheidsraad. Brief van Staatssecretaris Simons aan de Tweede Kamer d.d. 18 oktober 1993.*
 4. *Dam F.S.A.M. van. Alternatieve geneeswijzen: kritische aantekeningen bij het rapport van de commissie-Muntendam. Ned. Tijdschr. Geneesk. 1981;125:387-392.*
 5. *Grenzen van genezing. Gezondheid, ziekte en genezen in Nederland, zestiende tot twintigste eeuw. Red. De Blécourt, Frijhoff, Gijswijt-Hofstra. Hilversum Verloren 1993. ISBN 90-65550-366-8.*
- *Dit artikel verscheen eerder in Medisch Contact van 17 juni 1994. De heer van Dam is als klinisch psycholoog verbonden aan het Antonie van Leeuwenhoekziekenhuis te Amsterdam en aan de Universiteit van Amsterdam. Hij maakte destijds deel uit van de commissie-Muntendam.*

Klaas Vaak op Hart 7 punt !

Nooit te oud om te leren: aan de binnenkant van beide polsen vindt men volgens de acupunctuur (en de acupressuur sluit zich daarbij aan) het Hart 7 punt. Dat is het hoofdpunt van de hartmeridiaan - ja en ook het belangrijkste punt om het slaapedrag te beïnvloeden. De firma Brocatron in het Utrechtse IJsselstein weet er alles van. Laboratoire Théranol - Deglaude heeft namelijk een pleister ontwikkeld met een kegeltje van kunststof. De pleister wordt 's avonds aangebracht op Hart 7 punt aan de binnenkant van de pols. Volgens Brocatrade heeft onderzoek aangetoond dat 64% van 239 personen met slaapritmestoornissen met gebruik van de slaappleister sneller in slaap viel, kortere slaaponderbrekingen had en langer sliep.

Isocones is de naam van de slaappleister. Het kunststofkegeltje oefent een constante druk van 200 gram uit op de hartmeridiaan. Met 36 pleisters komt men een maand rond. Zo'n maandkuur kost f 39,90. Als Klaas Vaak er niet wel bij vaart dan toch wel Brocatrade uit IJsselstein.

Bij Jomanda: blauw, alles blauw

Op de zogenaamde XYZ-pagina van het Brabants Dagblad troffen we een reportage aan van een bezoek aan Jomanda in de Evenementenhal te Tiel, geschreven door Leonie Docter en John van Uden. Ze lieten zich vergezellen door een viertal jongeren, waaronder de 18-jarige Tessa die van een auto-ongeluk een whiplash overhield.

Uit de reportage: "Blauw, blauw en nog eens blauw. Dat is het eerste dat er op valt. De stoelen, de vlaggen aan het plafond en de jurk van Jomanda alles is er blauw. De kleur van de liefde."

Wanneer op de bewuste zondagochtend Jomanda binnenkomt beginnen de bezoekers aan wat dan wordt aangeduid als een 'healing-bijeenkomst' te klappen. "Goud gekleurde pumps, een hardblauw gewaad en microfoon voor haar mond; haar optreden heeft iets magisch, een beetje eng zelfs."

Tijdens het openingslied houden de bezoekers elkaars hand vast. Vlak voor het podium begint een vrouw rare taal uit te slaan. Jomanda glimlacht. "Deze vrouw is al in narcose." Als de verslaggevers om zich heen kijken vallen hun rare dingen op. Er zijn mensen die huilen, men ziet trillende handen, schuddende hoofden, een gillend kind. "Houd op, wie doet dat, houd op", klinkt het afgewisseld met vreselijke janktonen anderhalf uur lang door de zaal. Jomanda waarschuwt: Laat iedereen in zijn waarde, ze zijn problemen van zichzelf of van een ander aan het oplossen. Raak niemand aan, doe niets.

Een van de jongelui die het verslaggeverspaar vergezellen vindt dat Jomanda er echter iets aan moet doen wanneer achter in de zaal iemand hard met het hoofd tegen de muur begint te bonken.

De 18-jarige Tessa (met de whiplash) is na afloop teleurgesteld. Ze heeft alleen een warme tinteling in haar lichaam gevoeld en daar is het bij gebleven. "Net als de rest van ons wordt ze nerveus van al die gillende en huilende mensen in de zaal. Ze meent een stippellijn te zien op het muntje dat ze bij aanvang kreeg. Volgens het bijgeleverde boekje betekent dit dat het hoogtepunt van alle ellende is bereikt. Het kan niet erger meer."

Elke bijeenkomst van Jomanda - de Toverkol uit Tiel, aldus Vara-presentator Jack Spijkerman - trekt nog altijd een volle zaal: bijna 3000 mensen. Toegang een tientje per persoon. En dan is er veel handel in zogenaamde Jomanda-artikelen, pyramides tegen aardstralen, ingestraald water, ingestraalde kaartjes, medaillons, sleutelhangers.....



Het 'bestraalde' kaartje van Jomanda. De er op afgebeelde balletschoentjes herinneren er aan dat Jomanda eens balletdanseres was. De bezoekers van de 'healingssessies' in de Evenementenhal te Tiel krijgen echter geen Jomanda te zien die op deze schoentjes een pirouette draait. En evenmin tooit zij zich in Tiel met een gazen tutu.



Deze 21e Novib kalender (formaat 26 bij 90 cm) is onlangs verschenen. De foto's geven een veelzijdig en boeiend gezicht van de Derde Wereld. De "twaalfopnamen stralen een nieuwsgierig respect voor de ander uit", aldus de Novib. De kalender 1995 (f 37,50) kan worden besteld bij Novib, Antwoordnummer 10720, 2501 WB Den Haag, tel. 070-342 17 77. Een stel kunstkaarten (twee maal drie) van de kunstenaar Chaim Oren uit Israël, gebaseerd op foto's van de kalender is eveneens (voor f 14,95) bij de Novib te bestellen.

De angsthaas en het waterbed

"Hij sliep in een waterbed en had ernstige hartklachten. Als zijn vrouw hem 's morgens een ochtendzoen gaf sloegen de vonken letterlijk over. De spanningsmeter lichtte op als het instrument met het hoofd van de man in contact kwam. Het waterbed kreeg de schuld, de stekker ging eruit; de hartklachten verdwenen op slag, de 'vurige' gevolgen van de ochtendzoen eveneens". Aldus Henk ten Harkel in het dagblad Tubantia. Hij wijdde een artikel aan het boek van ir. Michiel Haas van het Nederlands Instituut voor Bouwbiologie en Ecologie. *Electriciteit en Gezondheid* is de titel van dit 80 bladzijden grote werkje (ISBN 90-74540-02-7).

Allerlei onzichtbare golven en velden tasten de gezondheid van de mensen aan, stelt Haas in zijn boek. Wichelroedelopers ontdekten tientallen jaren geleden al dat electriciteit schadelijk is. Een bijzondere boosdoener is de radiowekker, want die staat wel acht uur naast het hoofd te brommen met magnetische wisselvelden van een orde van grootte als een hoogspanningsleiding buiten. Haas waarschuwt ook tegen meterkasten, vloerverwarming, spaarlampen, babyfoons, etc. Dan zijn er nog 'velden' die een slechte invloed hebben op de kwaliteit van de lucht zoals synthetische vloerbedekking, vinylbehang, kunststof op meubelen.

"Gelijk een goeroe verhaalt Haas over de min of meer wonderbaarlijke genezingen die plaats hadden nadat stekkers uit stopcontacten waren verwijderd, netvrije schakelaars geplaatst of babyfoons verwijderd. Door die simpele ingrepen verdwenen hoofdpijnen en kwam er een abrupt einde aan bedplasserij, het schreeuwen van baby's en astma-aanvallen".

Spierolie in de aanbieding

Het zou een studie waard zijn: de invloed van de huis-aan-huisbladen op de verbreiding van alternatieve behandelwijzen. Een jonge spruit aan de boom van de huis-aan-huisbladen, het Amsterdammertje, verspreid in de zuidelijke wijken van de hoofdstad breidt zijn redactionele pagina's uit. Met o.a. een pagina alternatieve taal, overigens wel gekoppeld aan een advertentie van een aantal drogisterijen in het verspreidingsgebied.

Met mooie koppen als 'Spierpijn verdwijnt terwijl je wacht' en 'Oosterse geneeswijzen kunnen prima samen met Westerse fysiotherapie' bezingt ene Karel Hooij de lof van de fysiotherapeut Daniël van der Pluym uit Budel. Die heeft een spierolie ontwikkeld die toegepast wordt op de meest uiteenlopende soorten spierpijn. "In alle gevallen wordt binnen vijf minuten resultaat bereikt".

Daniël van der Pluym behandelt nu, behalve sporters, mensen met de meest uiteenlopende klachten. Hij vergrootte zijn kennis van Oosterse geneeswijzen nadat hij een maleisische masseur aan het werk had gezien. Hij breidde eerst zijn kennis van anatomie, fysiologie en pathologie "door middel van zware studieprogramma's uit". Vervolgens volgde hij verschillende technische opleidingen, waaronder manuele lymfedrainage, shiatsu, voetreflexzonetherapie, neuromusculaire massage. En dat alles nog gekoppeld aan fyto- en aromatherapie. Alsjeblieft!

"In de bakermat van de kruidengeneeskunde - Sri Lanka - kon de sportmasseur aan de Open Universiteit voor Aanvullende Medicijnen officieel de kroon op zijn studie zetten".

Naast zijn wat nu genoemd wordt 'hectische praktijk' heeft hij ook zijn handen vol aan het samenstellen van allerlei Etherische oliën. Uiteraard voor 'geneeskrachtige preparaten'.

RTL-presentatrice Vivian Boelen in levensgevaar?



16

gestabilise

Boelen, voor RTL presentatrice van medische programma's, is een bekendheid geworden. Dankzij haar rol in de 'Melk moet'-campagne optrad en daarin waarschijnlijk voor het eerst sinds lang weer eens melk proefde? Ook in de kwakzalverssector hebben diverse publieke figuren hun sporen verdiend: Annie Schilder uit Volendam is slank dankzij een uitstekend vermageringsmiddel en Liesbeth List ziet er prima uit door het gebruik van een Chinees knoflookpreparaat. Het is intussen alweer een paar jaar geleden, dat de zanger Nico Haak optrad in een succesvolle campagne voor gezondheidsarmbandjes, de zogenaamde *Bio-regulator*. De artiest, die o.a. furore had gemaakt met de onsterfelijke hit 'Foxie foxtrot met je elastieken benen', kampte met teleurstellende reacties op zijn latere liedjes en spijkerde zijn inkomen bij door op vrolijke toon de armbandjes aan te prijzen. Hij voelde zich, naar verluidde, veel fitter en minder snel vermoeid en de terugkerende slagzin luidde: 'Ik doe hem niet meer af!'. Tot grote teleurstelling van de fabrikant van de *Bio-regulator* kwam de kermiszanger, die kort tevoren in het NCRV-programma 'Wie weet waar Willem Wever woont' nog was geconfronteerd met onze voorzitter en zich daarin kranig verweerde tegen diens harde woorden, binnen enkele maanden na de start van de campagne plotseling om het leven! Of hij, zoals de farao's destijds met hun juwelen werden begraven, ook met zijn gezondheidsarmband het graf is ingegaan dat is niet bekend. Het bestuur van onze Vereniging kreeg destijds van diverse zijden de tip om bij het graf van de overledene een krans namens de Vereniging te deponeren met als opschrift 'Bedankt, Nico', maar dat ging ons toch wat te ver. Je ziet de armbandjes overigens nog steeds, veel mensen doen ze nog steeds niet af. Inmiddels heeft zich een waardige opvolger voor de *Bio-regulator* aangediend, in de vorm van de *Biostabil 2000*. Dit is een product van de magnetiseur en oude bekende van onze vereniging Bruno Santanera. Hij brengt het product via RTL aan de man en heeft als personality onder andere de charmante presentatrice Vivian Boelen ingeschakeld. Zij begon haar carrière als assistente van Jos Brink in zijn 'Wedden, dat?' en geniet thans bekendheid als presentatrice van medische programma's als Top Santé en Medisch Meesterschap en brengt tevens het wereldnieuws in de weekends. In het huis-aan-huisblad *De Weerstand* prijst zij het 'gezondheidsjuweel', dat positieve en negatieve ladingen in haar lichaam stabiliseert. 'Als ik voor de nieuwsuitzending een saai jasje met een broche aan moet, dan stop ik hem gewoon onder mijn kleding', aldus Boelen in de uitgave van het *Magnetic Field Medical Research Center*. Ook Tineke de Nooij, de korpulente presentatrice van het afschuwelijke RTL-programma over 'het paranormale' en de strui-

Uit: De Volkskrant

Televisie- en radiopersoonlijkheden zijn in reclamecampagnes gewilde figuren. Wie herinnert zich niet de VVD-europarlementariër Cornelis Berkhouwer, vooral bekend om zijn Bourgondische levensstijl en de smokkel van flessen wijn na vrolijke recepties, die plotseling in de 'Melk moet'-campagne optrad en daarin waarschijnlijk voor het eerst sinds lang weer eens melk proefde?

Ook in de kwakzalverssector hebben diverse publieke figuren hun sporen verdiend: Annie Schilder uit Volendam is slank dankzij een uitstekend vermageringsmiddel en Liesbeth List ziet er prima uit door het gebruik van een Chinees knoflookpreparaat. Het is intussen alweer een paar jaar geleden, dat de zanger Nico Haak optrad in een succesvolle campagne voor gezondheidsarmbandjes, de zogenaamde *Bio-regulator*. De artiest, die o.a. furore had gemaakt met de onsterfelijke hit 'Foxie foxtrot met je elastie-

ken benen', kampte met teleurstellende reacties op zijn latere liedjes en spijkerde zijn inkomen bij door op vrolijke toon de armbandjes aan te prijzen. Hij voelde zich, naar verluidde, veel fitter en minder snel vermoeid en de terugkerende slagzin luidde: 'Ik doe hem niet meer af!'. Tot grote teleurstelling van de fabrikant van de *Bio-regulator* kwam de kermiszanger, die kort tevoren in het NCRV-programma 'Wie weet waar Willem Wever woont' nog was geconfronteerd met onze voorzitter en zich daarin kranig verweerde tegen diens harde woorden, binnen enkele maanden na de start van de campagne plotseling om het leven! Of hij, zoals de farao's destijds met hun juwelen werden begraven, ook met zijn gezondheidsarmband het graf is ingegaan dat is niet bekend. Het bestuur van onze Vereniging kreeg destijds van diverse zijden de tip om bij het graf van de overledene een krans namens de Vereniging te deponeren met als opschrift 'Bedankt, Nico', maar dat ging ons toch wat te ver. Je ziet de armbandjes overigens nog steeds, veel mensen doen ze nog steeds niet af. Inmiddels heeft zich een waardige opvolger voor de *Bio-regulator* aangediend, in de vorm van de *Biostabil 2000*. Dit is een product van de magnetiseur en oude bekende van onze vereniging Bruno Santanera. Hij brengt het product via RTL aan de man en heeft als personality onder andere de charmante presentatrice Vivian Boelen ingeschakeld. Zij begon haar carrière als assistente van Jos Brink in zijn 'Wedden, dat?' en geniet thans bekendheid als presentatrice van medische programma's als Top Santé en Medisch Meesterschap en brengt tevens het wereldnieuws in de weekends. In het huis-aan-huisblad *De Weerstand* prijst zij het 'gezondheidsjuweel', dat positieve en negatieve ladingen in haar lichaam stabiliseert. 'Als ik voor de nieuwsuitzending een saai jasje met een broche aan moet, dan stop ik hem gewoon onder mijn kleding', aldus Boelen in de uitgave van het *Magnetic Field Medical Research Center*. Ook Tineke de Nooij, de korpulente presentatrice van het afschuwelijke RTL-programma over 'het paranormale' en de strui-

se zangeres Imca Marina zijn inmiddels gestabiliseerd. Helaas is het kleinoed niet voor iedereen veilig: dragers van een pacemaker wordt het dragen van het 'juweel' ontraden. Kwellende vraag: zouden de makers van de *Bio-regulator* dat destijds niet hebben geweten en was Nico Haak wellicht drager van zo'n pacemaker? Hoe dit ook zij, hopelijk blijft Boelen c.s. het gruwelijke lot van hem, die hun voorging, bespaard. Helemaal gerust zijn wij er niet op.

se zangeres Imca Marina zijn inmiddels gestabiliseerd. Helaas is het kleinoed niet voor iedereen veilig: dragers van een pacemaker wordt het dragen van het 'juweel' ontraden. Kwellende vraag: zouden de makers van de *Bio-regulator* dat destijds niet hebben geweten en was Nico Haak wellicht drager van zo'n pacemaker? Hoe dit ook zij, hopelijk blijft Boelen c.s. het gruwelijke lot van hem, die hun voorging, bespaard. Helemaal gerust zijn wij er niet op.

se zangeres Imca Marina zijn inmiddels gestabiliseerd. Helaas is het kleinoed niet voor iedereen veilig: dragers van een pacemaker wordt het dragen van het 'juweel' ontraden. Kwellende vraag: zouden de makers van de *Bio-regulator* dat destijds niet hebben geweten en was Nico Haak wellicht drager van zo'n pacemaker? Hoe dit ook zij, hopelijk blijft Boelen c.s. het gruwelijke lot van hem, die hun voorging, bespaard. Helemaal gerust zijn wij er niet op.

Hoe dit ook zij, hopelijk blijft Boelen c.s. het gruwelijke lot van hem, die hun voorging, bespaard. Helemaal gerust zijn wij er niet op.

Vrouwen Kiezen met Zorg

Op een congres met de bovenvermelde titel werden op Wereldvrouwendag (8 maart 1994) de resultaten bekend gemaakt van een onderzoek door Metis Bureau Vrouwenhulpverlening Nederland onder 3.000 vrouwen van honderd afdelingen van 25 landelijke vrouwenorganisaties. Uit het onderzoek kwamen tien knelpunten naar voren in de gezondheidszorg voor vrouwen. De positie van patiënten en consumenten wordt ook van overheidswege krachtig gestimuleerd en dat heeft wellicht zijn goede kanten.

Toch blijft het voor ons de vraag hoe de leek/patiënt meer kan overzien dan alleen zaken als bejegening, klachtenbehandeling, toegankelijkheid en dergelijke. Een oordeel over de werkelijke kwaliteit van een geboden behandeling kan eigenlijk alleen maar door de beroepsbeoefenaren onderling worden gegeven. Zo hebben wij dan ook twijfel over de prominente rol, die de staatssecretaris heeft toegekend aan het LOPAG, de gesubsidieerde patiëntenorganisatie voor alternatieve gebruikers, bij de registratie van alternatieve genezers door het ANG. Hoe kan een alternatieve patiënt nou oordelen of in zijn geval de gekozen homeopathische verdunning de juiste was en of niet bijvoorbeeld een miljardvoudig sterkere verdunning veel beter ware geweest. Laat nog staan de vraag of voorafgaande aan de ingestelde homeotherapie niet veel beter eerst wat blokkades door manuele therapie hadden moeten worden opgeheven. Daar moet je toch minstens een paar jaar Academie voor Natuur-geneeswijzen voor achter de rug hebben, dunkt ons.

Ook uit het hierboven vermelde Wereldvrouwendag-onderzoek komen resultaten naar voren, die bij ons tot enig wenkbrauwgefrons aanleiding gaven en die eens te meer twijfel deden rijzen aan de prominente rol, die aan consumenten in de gezondheidszorg zou moeten worden toegekend.

Niet verbazend is de conclusie van het onderzoek, dat de stroeve communicatie tussen mannelijke artsen en vrouwelijke patiënten als het voornaamste knelpunt werd ervaren. Verrassend was wel, dat vrouwen, in tegenstelling tot zo'n twintig jaar geleden, niet gediend waren van een te snelle 'integrale' benadering. Zij wensen een goede medische benadering en verzetten zich ertegen, dat hun klachten te snel als psychosomatisch worden gediend. De verwijten over medicalisering zijn dus wat verstomd. Volgens T. van Schie van het Vrouwegezondheidscentrum in Den Haag (VGC) gaan vrouwen 'liever naar een vrouwelijke arts of, als ze daar niet expliciet naar vragen, dan hebben ze een voorkeur voor een antroposofische of homeopathische arts'. Andere knelpunten die naar voren werden gebracht betroffen de geringe betrokkenheid van vrouwen bij beleid en bestuur in de zorgsector en het besluit om homeopathische middelen niet langer te vergoeden. De resultaten kunnen natuurlijk niet naar de gehele vrouwelijke bevolkingsgroep worden vertaald, gezien het geselecteerde cohort, maar verontrustend is wel, dat de afkeer van een 'integrale benadering' allerminst heeft geleid tot de enig juiste conclusie: geen integrale geneeswijzen.

Ik weet niet, hoe het u te moede is na kennisneming van dit onderzoek, maar wij hadden ons, als het aan zou komen op de wenselijkheid van vrouwelijke betrokkenheid bij het beleid in de zorgsector, toch een ander visitekaartje kunnen voorstellen! Zo hoeft het voor ons nog even niet!